

10.10.2023 р. Гр.35. Історія України Урок №4-5.

Тема: Воєнні дії на території України в 1914-1917 рр.

Політика Російської та Австро-Угорської імперій на українських землях у 1914-1917 рр.

Практичне заняття №1. Перша світова війна як виклик людському виживанню: жінки у війні, діти-сироти, біженці, військовополонені, скалічені солдати.

1.Дата. Подія. Результат.

Серпень—вересень 1914 р.

Галицька битва. Захоплення російською армією Галичини, Буковини, частини Карпат.

Кінець 1914 — початок 1915 рр.

Боротьба російської та австро-угорської армій за Карпатські перевали. Позиційна війна на Східному фронті.

Березень 1915 р. Взяття російською армією Перемишля.

Квітень 1915 р.

Контрнаступ німецько-австрійських військ у Галичині. Відступ російської армії. Польща, Західна Україна, Західна Білорусь, частина Прибалтики опинилися під контролем Німеччини.

Квітень—травень 1915 р.

Запеклі бої УСС із російськими військами на горі Маківка в Карпатах. Відступ російських військ по всій лінії фронту.

Осінь 1915 р.

Російська армія залишила Польщу, Литву, Буковину, Східну Галичину, частину Латвії та Білорусії, п'ять повітів Волині.

Кінець 1915 — початок 1916 рр.

Стабілізація фронту. Позиційна війна.

Травень—червень 1916 р.

Брусиловський прорив, наступ російських військ на Південно-Західному фронті під командуванням генерала О. Брусилова, прорив австрійської лінії фронту, захоплення російськими військами Східної Галичини, Буковини, Волині. Лінія фронту залишалась незмінною до літа 1917 р.

Весна—літо 1916 р.

Контрнаступ німецьких військ. Зупинення просування російської армії

Серпень—вересень 1916 р.

Битва УСС із російськими військами в районі гори Лисоня під Бережанами

Червень 1917 р.

Невдалий наступ російської армії на львівському напрямі. Витіснення російських військ із Галичини, Буковини. Стабілізація фронту до укладення Брест-Литовського мирного договору між РСФРР і Німеччиною (3 березня 1918 р.)

2. Поясніть зміст висловів: «потрапити між молотом і ковадлом», «між двох вогнів», «з жару та в полум'я».

1. Політика Російської імперії на українських землях у 1914-1917 рр.

Більшість українців по обидва боки фронту лояльно поставилася до імперських властей. Однак ані широкі мобілізації, ані самовідданість і героїзм українців не могли змінити політики імперій-поневолювачів щодо України.

Російський уряд передбачав, що український національний рух неодмінно призведе до відродження Української держави, тому максимально обмежував його розвиток, а початок Першої світової війни відразу ж використав для посилення репресій проти всіх виявів національного життя українців.

Ще 31 липня 1914 р. уряд запровадив військову цензуру й одночасно видав указ про заборону друку українською мовою, що призвело до знищення української преси. На Правобережжі, зокрема й у Києві, на початку війни був запроваджений воєнний стан, за якого будь-яка

громадсько-політична активність українців каралася воєнними судами як ворожі владі прояви сепаратизму.

Окупаційна політика царизму в Західній Україні. Імперські політики бачили, які геополітичні перспективи розкриває перед ними здобуття Галичини, Буковини й Закарпаття. Одночасно вони усвідомлювали, що приєднання Галичини призведе до різкого збільшення в імперії свідомих українців, а це обов'язково посилить «небезпечний малоросійський сепаратизм».

Щоб позбутися небезпеки, царський уряд застосував тут політику державного терору. Було встановлено окупаційний режим, кінцевою метою якого було повне знищення вогнищ українського національно-визвольного руху.

На захопленій території було засноване Галицько-Буковинське генерал-губернаторство, утворене з чотирьох губерній: Львівської, Перемишльської, Тернопільської й Чернівецької. Заснування генерал-губернаторств Російська імперія використовувала ще в ХІХ ст. Генерал-губернаторам надавалася майже необмежена влада — підпорядковувати місцеві ресурси для вирішення військових завдань, придушувати опозицію, пильно стежити за настроями.

Новопризначений генерал-губернатор, граф Г. Бобринський, великий землевласник, чиї маєтки знаходилися саме в Україні, у вересні 1914 р. зустрівся з шляхетством новоокупованих територій України й максимально відверто пояснив мету тодішньої російської політики: «Східна Галичина та Лемківщина — споконвічно корінна частина єдиної великої Русі. На цих землях корінне населення завжди було російським, тому їхнє влаштування має бути засноване на російських засадах. Я буду запроваджувати тут російську мову, закон та устрій».

Окупаційний режим (від латин. *осциро* — загарбую, заволодіваю) — спосіб правління, установлений державою-окупантом на незаконно загарбаній території іншої держави з метою підпорядкування. Зазвичай супроводжується порушенням прав людини й громадянина, застосуванням силових методів спонукання населення до покори.

Генерал-губернаторство — адміністративно-територіальна одиниця в Російській імперії, до складу якої входила одна чи кілька губерній, які були створені з метою боротьби з національно-визвольним рухом пригноблених народів або для вирішення воєнних завдань.

Обов'язкові заходи, які стали першими для російської політики, — це русифікація освіти, закриття наявних навчальних закладів і відкриття російськомовних шкіл. Політика русифікації краю включала й ліквідацію українських, а також польських та єврейських організацій. Усі вони були розпущені, а власність під виглядом «інвентаризації» пограбована.

В українському краї заборонили видання всіх українських газет, часописів, продаж українських книжок і передання їх бібліотекам. Українське друковане слово заборонялося як у великих містах, так і в українських селах.

Найважчих ударів царату зазнала галицька інтелігенція. Її представників карали лише за те, що вони були українцями, а в сприйнятті російських окупантів — «мазепинцями». На початку жовтня 1914 р. при генерал-губернаторі почав діяти жандармський відділ, який за перші місяці роботи провів понад тисячу обшуків та арештів. Наступну хвилю арештів було організовано в лютому-березні 1916 р. й кинута за ґрати ще майже 350 інтелігентів. Досить було, щоб хтось із москвофілів назвав когось «мазепинцем», щоб людину заарештували.

Після арештів українських інтелігентів депортували в глиб Росії. Це стосувалося не лише громадсько-політичних діячів, а й банкірів, кооператорів, учителів українських шкіл і гімназій — усіх, хто посідав якесь помітне місце в житті українства. Зазвичай українську інтелігенцію депортували до Томська, Симбірська, у Єнісейську губернію Російської імперії, хоча певна частина з них потрапляла й у внутрішні російські або навіть українські губернії. Нині встановлено, що лише через київські в'язниці на схід було переправлено понад 12 тис. осіб.

Особливо непокоїв російський уряд професор М. Грушевський, один з авторитетних лідерів загальноукраїнського руху. Коли на початку війни він, як людина з російським громадянством, повернувся до Києва, то потрапив до Лук'янівської в'язниці, запідозрений у

«допомозі в організації легіону січових стрільців» і «шпигунстві на користь Габсбургів». Кілька місяців його тримали під слідством, а в лютому 1915 р. заслали до Симбірська (Росія).

Цілеспрямованих державних репресій зазнала греко-католицька церква — символ західноукраїнської самобутності. Її оголосили «зрадницею». 19 вересня 1914 р. було заарештовано й митрополита А. Шептицького нібито за виголошення ворожих для російської армії проповідей. Спочатку його вивезли до м. Курська, а потім ув'язнили в монастирі м. Суздаля (Росія).

Позбавлені своїх пастирів, 200 уніатських парафій було заповнено російськими православними попами, які з фанатизмом узялися за навернення вірян у російське православ'я. Проте, як видно зі звітів генерал-губернатора, «вони не викликали до себе любові й поваги прихожан».

Репресії російської влади призвели до виселення сотень тисяч українців. Людей спішно вкидали до товарних вагонів і в нелюдських умовах вивозили. Як стверджував у своїх спогадах про евакуйованих Д. Дорошенко, траплялися випадки, коли до місць призначення у вагонах привозили лише трупи. Наприкінці 1916 р. число депортованих українців сягнуло 656 тис. осіб.

Депортація (від латин. *deportation* — вивезення) — примусове виселення з місця постійного проживання як засіб покарання.

«Мимовільна українізація наддніпрянців». Дії окупаційної влади аж ніяк не доводиться оцінювати як «головотяпство» російських адміністраторів-недоуків. Коли депутація зі Східної України спробувала захистити галичан, міністр закордонних справ С. Сазонов відверто заявив їм: «Чого ж ви хочете, саме тепер прийшов найзручніший час, щоб раз і назавжди покінчити з вашим українством».

Однак, докладаючи максимум цілеспрямованих зусиль, щоб знищити український рух, імперська влада сприяла розвитку національної свідомості українців. Насамперед війна формувала національну свідомість військових. Щоденне окопне спілкування з представниками інших етносів спонукало до усвідомлення власної окремішності, насамперед «завдяки» насмішкам, упередженому

ставленню чи відвертій ворожості. Почергові наступи й відступи показали, що по обидва боки кордону живуть ті ж самі українці й кордон між ними є штучним.

На зміцнення національної самосвідомості підросійських українців вплинула й політика масових депортацій із Західної України.

Історичне джерело

Активіст товариства Червоного Хреста киянин М. Ковалевський стверджував, що наддніпрянські українці отримали імпульси любові до України саме завдяки депортованим галичанам, які виявляли «величезну любов і відданість Україні, старалися нам допомагати (роботі Червоного Хреста) і трималися надзвичайно дисципліновано, виявляючи великий організаційний хист у найдрібніших справах. Високий рівень національної свідомості цих галичан-українців справляв велике враження на нас».

2. Політика Австро-Угорщини на українських землях у 1914-1917 рр.

Відступ австро-угорських сил із Галичини й Буковини спонукав австрійців до примусової евакуації значної частини населення, щоб не залишити ворогу кваліфікованих фахівців і робочу силу. Для виселених українців австрійський уряд організував табори у м. Вольфсберзі, Гмюнді та Гредізі¹. Влада забезпечувала евакуйованим грошову допомогу, медичне обслуговування, працевлаштування.

З державно-політичних міркувань було створено ряд спеціальних таборів для політично неблагонадійних українців, які перебували під ідейним впливом москвофілів. Найбільшим у Європі став концтабір у Талергофі (поблизу м. Граца в Австрії). Через нього за роки функціонування пройшло 30 тис. в'язнів. Антисанітарні умови спричинили виникнення епідемії тифу. Від важких умов і хвороб тут загинули тисячі невинних. Адже разом із русофілами до табору було кинуто й тисячі вірнопідданих габсбурзькому престолу українців і щирих українофілів. Недарма цей табір у народі нарекли «українською Голгофою».

¹ Нині всі ці міста розташовані в Австрії.

Цілком виправдані заходи проти москвофілів перетворилися на безконтрольний терор проти всіх українців Австро-Угорщини, яких звинувачували в зраді. Для арешту було достатньо лише підозри в співчутті до Росії чи нелояльності до Австрії. Проте арешт та ув'язнення в спеціальному таборі ще залишали надію на життя. Жертви військових трибуналів її не мали. Людей вішали й розстрілювали за найменшою підозрою чи доносом. Часто репресії проти цивільного населення ставали відвертими розправами на національному ґрунті. Так, польський адвокат Загорський уславився масовими смертними вироками для українських інтелігентів і селян. Особливою жорстокістю відзначалися угорські військові. Для них «руський» означало «ворог». Так, 15 вересня 1914 р. мадярські солдати на вулиці в м. Перемишлі закололи багнетами групу з 40 заарештованих українських селян, священиків та учителів.

Отже, австро-угорське командування встановило на західноукраїнських землях подібний до російського воєнно-поліцейський режим.

Вінцем української політики Відня стало повне ігнорування українських вимог щодо поділу Галичини на Західну та Східну. Щоб заспокоїти поляків Галичини, які не ввійшли до складу відновленої 4 листопада 1916 р. Польської держави, австрійський уряд надав Галичині широку автономію. Віденський уряд і парламент самоусунулися від будь-якого впливу на внутрішні справи Галичини. Так, українці Східної Галичини втрачали останню можливість захиститися від свавілля польських властей.

Отже, політика обох імперій яскраво продемонструвала українцям, що єдиним захисником українських інтересів можуть бути лише вони .3.Практична робота.

<https://fs02.vseosvita.ua/02011ilj-2c69/00a-150x0.jpg?t=feb7daee1b60c47cd0e49980b5339e30>.

4.<https://www.google.com/search?q=урок+історії+України+10+клас+на+тем+ему+політика+російської+та+австро-угорської+імперій+на+українських+землях+.....>

